

inhoud

Inleiding	6
Een moestuin ontwerpen	9
Het planten van de gewassen plannen	23
Kassen, schuren en apparatuur	37
De grond	53
Technieken	71
Veelvoorkomende problemen	101
Groenten	115
Bolgewassen	116
Bladgroenten	126
Wortelgewassen	150
Erwten en bonen	172
Courgettes en pompoenen	180
Stengelgroenten	188
Vruchtgroenten	202
Kruiden	211
Fruit	225
Tuinkalender	250
Register	252
Dankbetuiging	256

inleiding

BOVEN: een haag van dwergbuxus is ideaal om het geheel er keurig netjes te laten uitzien. De zonnebloemen geven de tuin een decoratief tintje.

ONDER: de terracotta potten werken als een kas en laten groenten als rabarber sneller groeien. Ze dienen tevens als decoratie voor wat anders een saai stukje moestuin was geweest.

Aan het begin van de 21e eeuw lijkt het misschien ouderwets om in onze zogenaamde beschaafde wereld eigen groenten te kweken. Ze zijn niet alleen kant-en-klaar in de supermarkt te koop, maar met vrije tijd zijn ook nog zoveel andere dingen te doen. De mensen die ondanks dat toch hun eigen voedsel verbouwen, zien er meestal gezond en gelukkig uit en weten goede voeding te waarderen; ze besparen er niet alleen geld mee.

Vroeger waren de zaadjes voor een paar stuivers te koop en was het verbouwen van eigen groenten veel goedkoper dan deze kopen bij de groenteboer. Tegenwoordig gaat dat niet altijd meer op, zeker niet omdat er veel kostbare tijd mee gemoeid is.

Mensen verbouwen om veel verschillende redenen groenten en fruit, maar bijna elke verbouwer van groenten zal u vertellen dat groenten uit eigen tuin van een veel betere kwaliteit zijn dan die uit de winkel. Dat heeft natuurlijk iets met vaardigheid te maken, maar daarmee is nog lang niet alles gezegd.

Groenten uit eigen tuin zijn vers; dat is het voornaamste. Zo zitten ze nog in de grond en zo liggen ze in de pan. Als u verse groenten proeft, merkt u direct het grote verschil met de weliswaar glanzende, maar dagen oude groenten uit de supermarkt. Bij massaproductie van groenten worden andere criteria gehanteerd dan bij het zelf verbouwen. Groenteboeren en supermarkten willen dat het geleverde fruit er vers en onbeschadigd uit ziet en dus heeft het fruit een taaie schil, waardoor het ook langer in de schappen kan blijven liggen. Groenten en fruit uit eigen tuin hoeven niet getransporteerd te worden.

Boeren willen alles in één keer oogsten, dus moeten ze ervoor zorgen dat bijvoorbeeld alle erwten tegelijk rijp zijn. Tuiniers willen juist het tegenovergestelde; ze willen dat de oogsttijd zo lang mogelijk duurt. Supermarkten willen dat alle groenten die ze opslaan dezelfde grootte hebben en er hetzelfde uitzien, maar tuiniers nemen het niet zo nauw, tenzij ze hun oogst willen tentoonstellen.

Helemaal onder aan de lijst van kwaliteiten waaraan het product volgens winkels en supermarkten moet voldoen, staat de smaak, als dat criterium tenminste op de lijst voorkomt. Consumenten kopen elke week op dezelfde plek

hun wortels zonder erbij stil te staan hoe de laatste bos smaakte. Tuiniers kunnen echter uit verschillende soorten wortelzaad, waarvan de meeste om hun smaak geselecteerd zijn, de lekkerste kiezen.

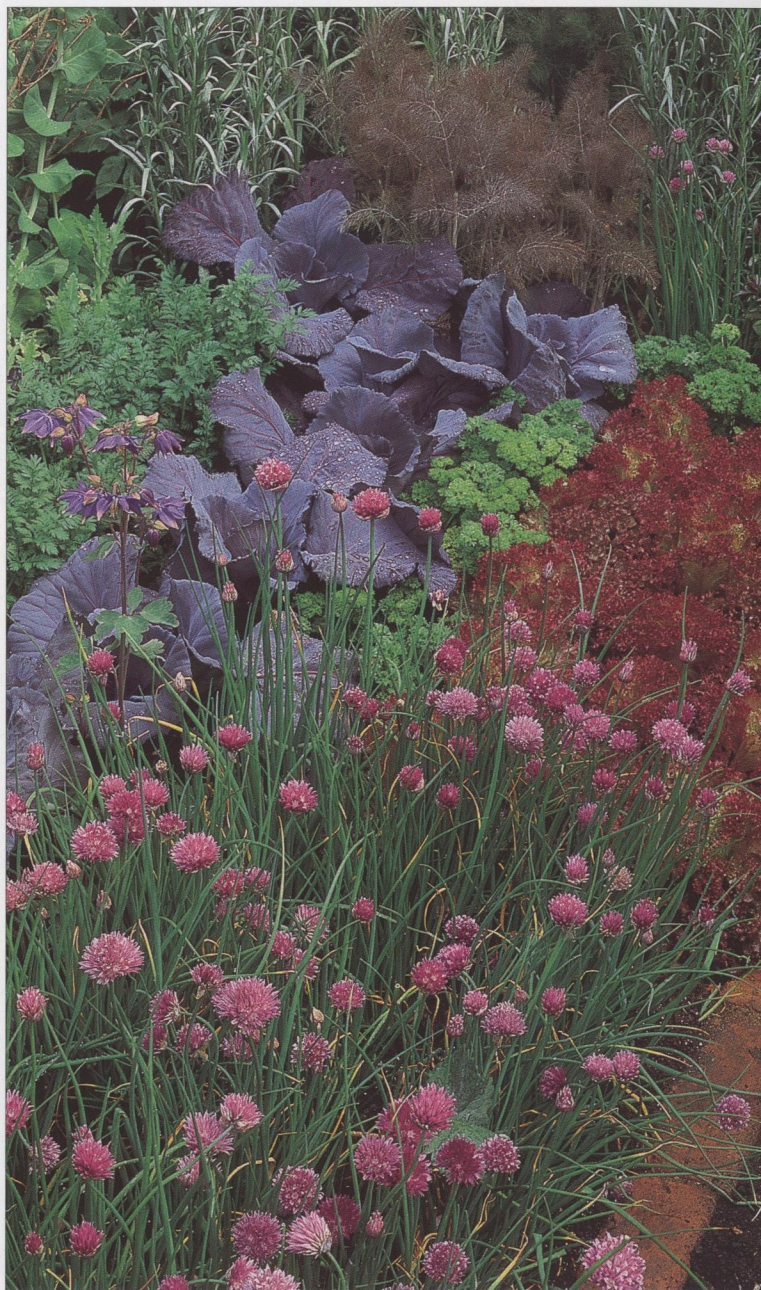
Nog een voordeel als het om de smaak gaat, is dat tuiniers weten wat er met het product is gebeurd. De hedendaagse tuinier gebruikt weinig bestrijdingsmiddelen, terwijl de producten in de supermarkt bol staan van het steeds groter wordende aantal chemische middelen, die er onder andere voor moeten zorgen dat alles in perfecte staat bij de supermarkt arriveert. Tuiniers weten zeker dat hun voedsel niet is aangetast door chemische middelen.

Groenten uit eigen tuin zijn het toppunt van gemak. Goed, ze moeten gewassen worden, maar ze zijn altijd binnen handbereik, klaar om geoogst te worden wanneer u maar wilt. Als u maar één stengel selderij nodig heeft, hoeft u niet een hele bos te kopen, maar kunt u er gewoon eentje afsnijden uit de tuin. Dat is veel economischer en u hoeft niet naar de winkel, dus dat spaart tijd. Het teveel aan groenten kunt u invriezen of opslaan en op een later tijdstip gebruiken.

Een moestuin kan ook decoratief zijn. Zelfs een eenvoudige tuin waar alles in rijen of blokken staat, ziet er vaak al leuk uit. Wanneer de moestuin deel uitmaakt van een siertuin, kunnen vaak nog mooiere resultaten worden bereikt.

Tot slot krijgt de tuinier voldoende lichaamsbeweging en frisse lucht. Tuinieren geeft u het gevoel dat u dichterbij de natuur bent. Het mag dan een cliché zijn, het heeft toch nog steeds iets fundamenteels: uw handen vies maken en naar de vogeltjes luisteren terwijl u werkt.

Tot zover de filosofie achter de moestuin. Vanaf nu richt dit boek zich op de praktijk. U krijgt een beschrijving van de technieken die nodig zijn voor het creëren van een decoratieve en productieve moestuin. Met dit boek als leidraad zult u niet alleen snel uw eigen groenten verbouwen, maar zult u zich ook veel vaardigheden eigen maken. De meeste daarvan zijn al eeuwenoud, andere zijn het resultaat van de moderne praktijk.

BOVEN: bieslook met roze bloemen, rode sla, rodekool, venkel en peterselie maken dit tot een informele moestuin.

De groentetuin

In een productieve groentetuin is het visuele aspect wellicht minder belangrijk. Groenten zijn op een bepaalde manier natuurlijk wel decoratief; zelfs een strakke tuin, waar alles in rijen groeit, heeft toch vaak iets moois. Bij dit type tuin is het decoratieve ondergeschikt aan gemak en productie. Hij bestaat uit rechthoekige percelen die zijn gevuld met gewassen in rijen of blokken.

Permanente elementen

Eerst moet u bedenken waar de dingen moeten komen die permanent in de tuin staan, zoals kassen, koude bakken, schuren en compostbakken. De kas heeft veel licht nodig en mag niet in de koude wind staan. Hij moet ook dicht bij het huis staan, want u moet er vaak 's winters en 's avonds in werken. Hetzelfde geldt voor de koude bakken. De schuur en de compostbakken kunnen overal staan, als het maar niet al te ver weg is. Als de compostbak te ver weg staat, kunt u in de verleiding komen rottend tuinafval niet op te ruimen.

Al deze zaken moeten een toegangspad hebben, wat invloed heeft op de plaats waar u ze neerzet. Een compostbak aan het einde van een bed is misschien wel ruimtevullend, maar daar heeft u niets aan als u over het bed moet lopen om er te komen. Een pad ernaartoe neemt echter kostbare ruimte in beslag.

Het ontwerp van de bedden

De vorm van de bedden moet de hoogste prioriteit hebben. Er worden behoorlijk wat vormen en methodes toegepast. De meeste tui- niers kiezen voor grote, rechthoekige percelen van 3.60 m breed en zo lang als de tuin toelaat. Meestal hebben ze twee van zulke percelen met een pad in het midden. Op die percelen zijn in de bedden rijen groenten gezaaid, waar smalle paadjes tussendoor lopen.

In de afgelopen jaren is een oude methode die in onbruik was geraakt opnieuw ingevoerd, namelijk het gebruik van bedden die

slechts 1.20 m breed zijn. Dergelijke bedden kunnen gemakkelijk over de breedte van het oude systeem gelegd worden. De bedden worden dan allemaal 3.60 m lang. Het handige van deze smalle bedden is dat u van beide kanten bij het hele bed kunt. Tussen deze kleinere bedden lopen permanente paden die u kunt betegelen of gewoon open kunt laten.

Overblijvende groenten

De beplanting van een moestuin wordt meestal gedaan op basis van een jaar en elk jaar is weer anders. Sommige planten blijven echter meerdere tot vele jaren staan. Groenten als rabarber, artisjokken en asperge hebben een permanente basis nodig. De meeste fruitsoorten zijn vast of worden eens in de zoveel jaar vervangen. Met name fruitbomen houden het lang vol in de tuin. Ze worden meestal bij el-

BOVEN: een gebrek aan ruimte is geen probleem als u groenten wilt verbouwen. Zelfs deze kleine border functioneert goed als moestuin.

kaar geplant, niet alleen omdat dat makkelijk is, maar ook omdat ze dan allemaal in dezelfde fruitkooi beschermd kunnen worden tegen vogels.

Paden

Paden in een productieve moestuin bieden toegang tot de gewassen en worden niet aangelegd in een decoratief patroon.

RECHTS: deze grote traditionele groentetuin bevat allerlei soorten gebladerte, wat zeer decoratief kan zijn.

Een ommuurde groentetuin

Een groentetuin is vooral een nuttige ruimte voor het verbouwen van groenten, maar vaak wordt het veel meer dan dat. Groenten hebben ook iets decoratiefs en een goed ontworpen moestuin is meestal een heel mooi deel van de tuin.

Moes- en siertuinen

Het gaat hier in eerste instantie om de moestuin, maar het is een romantische moestuin, waardoor de tuin naast zijn productieve functie een decoratieve functie heeft gekregen.

Het algemene ontwerp

Het eenvoudigste ontwerp voor een moes- en siertuin is een vierkant of een cirkel, en die is op veel punten moeilijk te overtreffen. Veel tuiniers vinden het leuk om een ingewikkelder patroon aan te houden door de basisvorm te verdelen, zoals de spaken in een wiel of door vier vierkanten te maken. Maar het kan veel ingewikkelder: cirkels in vierkanten of vierkanten in cirkels. En zo wordt de lijst met ideeën voor ontwerpen steeds langer.

De patronen hoeven niet geometrisch te zijn. Sommige tuiniers hebben het liever niet zo strak en maken in hun tuin krullen en kromme lijnen. Dat ziet er mooi uit, maar bemoeilijkt effectief planten. De inspiratie voor dergelijke tuinen kan komen uit andere

tuinen of uit foto's in tijdschriften of boeken. Er zijn ook andere nuttige bronnen, die wel eens vergeten worden, namelijk andere kunsten en vaardigheden die vergelijkbare patronen gebruiken. Zo kan een boek over patchwork allerlei ontwerpideeën bevatten, die aangevuld kunnen worden met andere tuinideeën.

Structurele elementen

De vormen van de bedden worden doorgaans bepaald door de paden. Ze kunnen verhard worden met klinkers of stenen, of bedekt worden met grind. Hoewel degelijk gelegde paden uiteindelijk het beste zijn, is het mogelijk om de tegels tijdelijk even snel neer te leggen totdat u zeker weet dat u tevreden bent

BOVEN: bloemen worden vaak met groenten gemengd in een moes- en siertuin. Siererwten zijn zeer populair bij tuiniers.

over het ontwerp. Dit is ook handig als u om de paar jaar het ontwerp wilt veranderen. Leg dan bijvoorbeeld stapstenen direct op de vlakke grond.

Een andere manier om de vorm van de bedden te bepalen is door het gebruik van lage buxus. Dit levert weliswaar een permanente structuur op, maar het ziet er wel mooier uit. Het duurt enkele jaren voordat de buxus hoog genoeg is, maar het resultaat is het wachten waard. Andere structurele elementen zijn driedimensionaal, zoals bogen, vooral in het midden van de tuin, die u kunt bedekken met wat fruit. Kleine fruitbomen en hoogstammige struiken kunnen als middelpunt van een bed gebruikt worden. Het voegt allemaal iets toe aan de vorm en het uiterlijk van de tuin.

Ontwerpen met planten

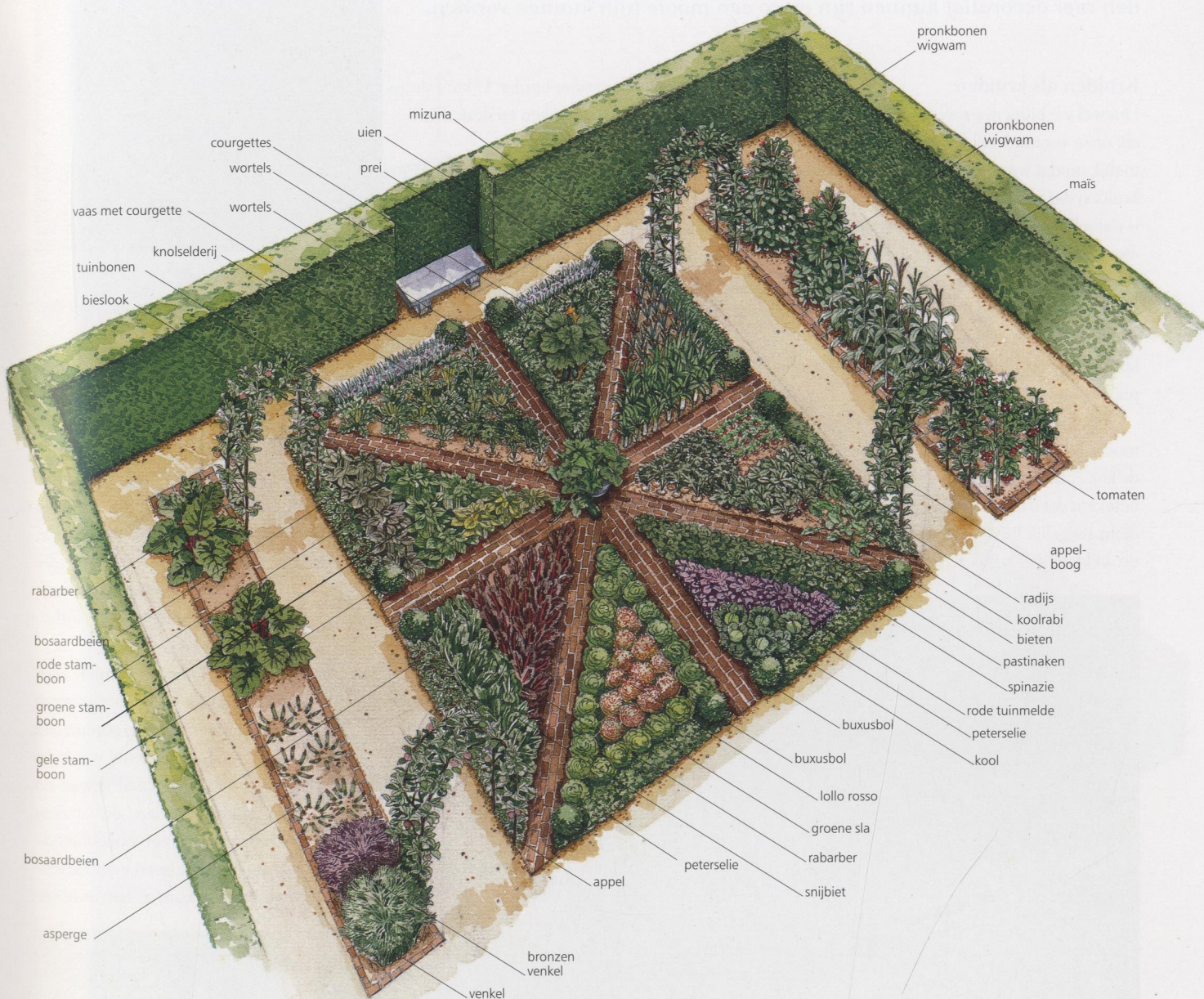
De groenten zijn het minst permanente gedeelte van de tuin. Gewoon in rijen of blokken oogt aardig, maar het wordt pas echt interessant als u bewust bij elk bed een plan maakt, gebaseerd op de kleur en de structuur van

LINKS: hier staan de bloemen zo dicht bij het fruit en de groenten dat ze tot een deel van de moes- en siertuin zijn geworden.

Een moes- en siertuin

De moes- en siertuin is ontstaan vanuit de moestuin, die steeds meer een decoratieve functie kreeg. In plaats van planten die min of meer willekeurig in rijtjes staan, wordt een ingewikkelder, samenhangend ontwerp opgesteld, wat de tuin een nieuwe dimensie geeft.

de planten. Roodbladige slasoorten kunnen worden gebruikt als kleurige slierten tussen de groene groenten. Peterselie kan aan de rand worden gezet of worden gebruikt als grens tussen twee soorten groenten. Rijen bonen die langs bamboestokken omhoog groeien, kunnen de bedden in groepen verdelen of kunnen over bogen groeien. De planten hoe-

ven niet per se in blokken te staan, ze kunnen ook in cirkels worden geplant met andere planten in het midden of aan de buitenkant.

Dergelijke ontwerpen brengen wel een probleem met zich mee: de vraag of u de groenten nog wel moet opeten! Een nauwkeurig ontwerp waar elk plantje precies op de goede plaats zit, wordt verstoord als er een plantje

wordt weggehaald om op te eten. Een oplossing daarvoor is het aanhouden van een iets minder formele stijl. Onthoud ook dat het niet goed voor uw tuin is om elk jaar dezelfde planten op dezelfde plek te planten. Omdat de gewassen moeten roteren, kunt u niet elk jaar hetzelfde patroon gebruiken, tenzij u andere planten gebruikt.

technieken

Er zijn bijna net zoveel manieren om tuinkarweitjes op te knappen als er tuiniers zijn en eerlijk gezegd is er niet één manier de allerbeste; het hangt er maar net van af wie wat doet en waar het gedaan wordt. Waar u mee geholpen bent, hoeft niet altijd uitkomst te bieden aan een tuinier die een paar huizen verderop woont.

Er is wel een gemene deler in het merendeel van de gebruikte technieken in de moestuin. De procedures die hier besproken worden moeten van pas kunnen komen, zelfs al ontwikkelt u uiteindelijk uw eigen methodes. In dit hoofdstuk vindt u handige adviezen over tuiniertechnieken in de moestuin, waaronder zaaien (zowel buiten als onder glas), uitdunnen en verplanten van zaailingen, en oogsten en opslaan. Er wordt ook advies gegeven over het verbouwen van kruiden, vanaf het planten tot het drogen. Ook wordt aandacht geschonken aan het verbouwen, ondersteunen en snoeien van fruitbomen en -struiken. Gedetailleerd advies over de technieken die gebruikt worden voor bepaalde gewassen wordt in latere hoofdstukken over specifieke groenten, fruit en kruiden uit de doeken gedaan.

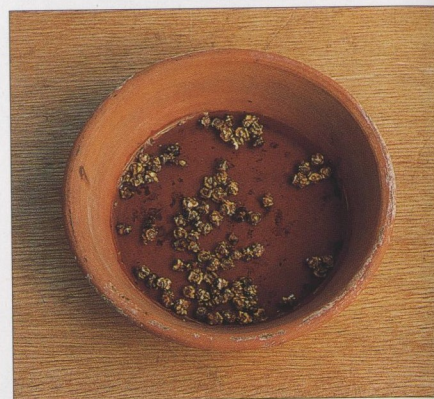
Zaaien: volle grond

De meeste groente- en kruidensoorten kunnen direct in de volle grond gezaaid worden. Dat heeft twee voordelen: u hoeft ze niet eerst binnen te planten en ook niet te verplanten, wat soms een vertraagde groei tot gevolg heeft. Bij sommige planten is het beter om de wortels met rust te laten.

Geschikte grond

Het belangrijkste is dat de grond fijn en los is, met andere woorden kruimelig dus. De grond mag niet te nat en ook niet te droog zijn. Als de grond nat is, zet er dan folietunnels op of leg er polyethyleen (plastic) op om te voorkomen dat hij nog natter wordt en wacht met zaaien tot de grond wat droger is.

Als de grond te droog is, geef dan water vlak voor het zaaien; het water moet overal goed in kunnen trekken, maar mag geen zeer nat oppervlak achterlaten. De grond moet ook warm zijn. Zaadjes in koude grond doen niets en gaan na verloop van tijd rotten. Het is ideaal wanneer de grond een temperatuur heeft van ten minste 7 °C.

BOVEN: sommige zaden, die van bieten bijvoorbeeld, doen het beter als u ze voor het zaaien een uurtje in lauw water weekt.

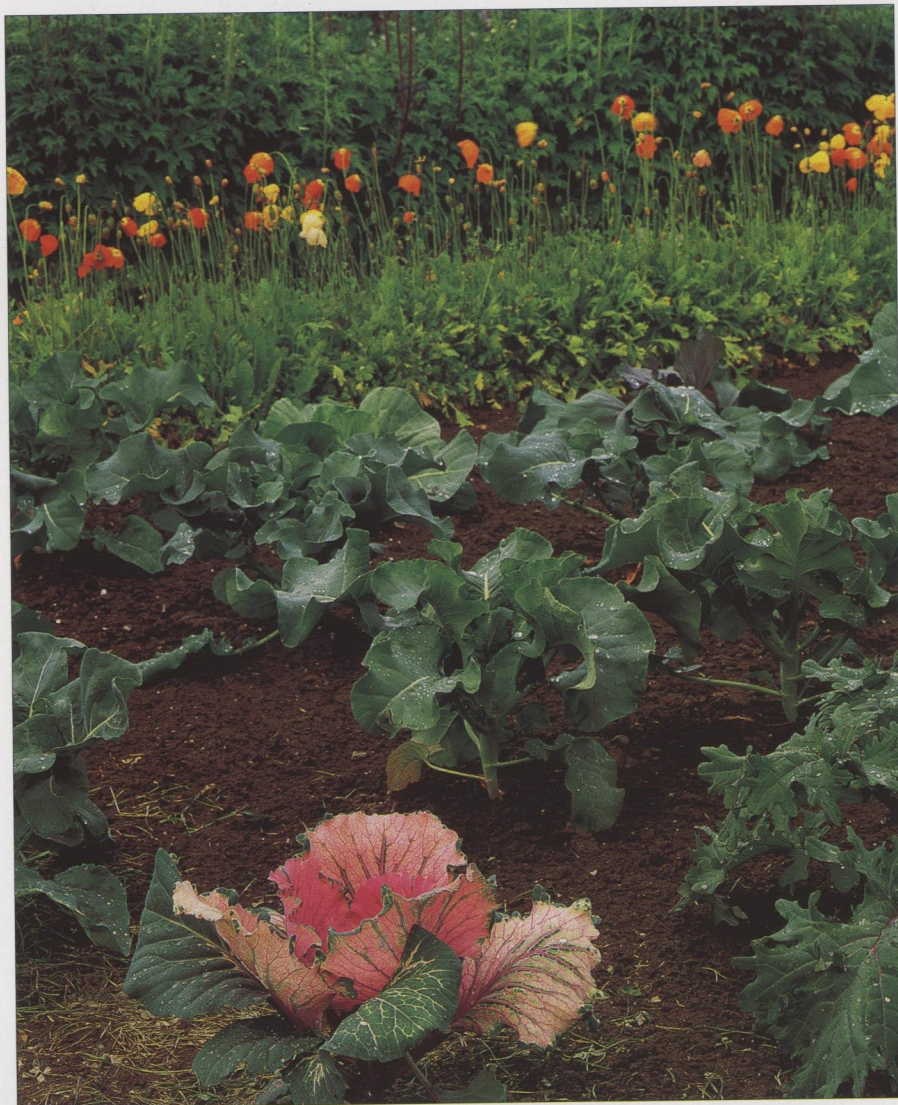
Geschikte zaadjes

Tegenwoordig is het meeste verkrijgbare zaad van een hoge kwaliteit, zeker als het van grote leveranciers afkomstig is. De grootte na de ontkieming is gewoonlijk goed, hoewel er wel eens wat tussen zit dat onder de maat is. Wanneer de ontkieming op zich laat wachten, heeft dat echter meestal een andere oorzaak, zoals een te koude omgeving. U kunt ook uw eigen zaad kweken, maar doe dit niet met F1-hybriden, want die zullen niet het verwachte resultaat opleveren. Meestal wordt zaad in pakjes verkocht, maar ook wel op andere manieren. Het komt regelmatig voor dat de zaadjes met een laagje klei zijn bedekt, waardoor ze beter hanteerbaar en makkelijker te zaaien zijn. Verder zijn er steeds meer ontkiemde zaadjes en jonge zaailingen verkrijgbaar, maar meestal voldoen de gewone zaadjes prima en zijn ze zeker het goedkoopst.

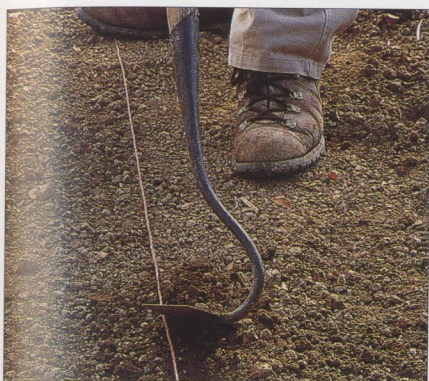
Zaaien in rijtjes

De conventionele manier van zaaien is in rijtjes. Span een draad over de grond tussen twee paaltjes en maak aan de hand daarvan een ondiepe zaaivoor in de fijne grond met de hoek van een schop. Als de grond in de voor droog is, bevochtigt die dan met behulp van een gietert met broes. Zaai het zaad dun. Zet aan het einde van de rij een naambordje en een stokje

LINKS: groenten die niet meteen op de plek gezaaid worden waar ze moeten groeien, zoals deze kool, kunnen toch in de volle grond gezaaid worden. Verplant ze als ze groot genoeg zijn.

ZAAIEN

1 Maak een ondiepe voor met de hoek van een schoppeel langs een gespannen draad, zodat de voor recht wordt.

2 Geef bij droogte water in de lengte van de voor en laat het water in de grond trekken alvorens te zaaien.

3 Zaai het zaad zo dun mogelijk in de voor om het uitdunnen later te beperken.

4 Zet een bordje aan het einde van de rij, waarop duidelijk staat wat er in de rij staat. Zet een bordje aan het andere einde. Doe dit voordat u de voor weer dichtmaakt.

5 Hark de grond over het zaad in de voor. Druk de grond voorzichtig aan met de platte kant van de hark en hark er daarna lichtjes overheen.

6 Als de grond zwaar is en moeilijk los en fijn te maken is, maak dan toch de voor en doe er potgrond in.

en maak de zaaivoor weer dicht met een hark. Hoe diep de voor moet zijn, hangt af van de grootte van de zaadjes. Op het pakje staat meestal hoe diep gezaaid moet worden.

Zaaien op ruime afstand

Het heeft totaal geen zin om het zaad van planten die groot worden en veel ruimte nodig hebben in een doorlopende lijn te zaaien. Beter is om telkens drie zaadjes tegelijk te zaaien op een afstand die genoeg ruimte overlaat voor de planten. Zo worden groepjes pastinaakzaadjes op 20 cm van elkaar gezaaid.

Brede rijen

Sommige zaden, voornamelijk erwten en bonen, worden in brede rijen gezaaid. Er worden twee rijen tegelijk gezaaid. Eerst wordt een zaaivoor gemaakt van 15 cm breed met de platte kant van de schoppeel, waarna twee rijen

erwten of bonen worden gezaaid, aan elke kant van de voor één. Vervolgens wordt de grond voorzichtig weer over de zaadjes geharkt, zodat ze niet verstoord worden.

Breedwerpig zaaien

Dit is de beste methode om zaadjes in blokken te zaaien. Hark het stukje grond los en fijn en strooi de zaadjes dun maar gelijkmatig over het oppervlak. Als de grond droog is, hark de zaadjes er dan voorzichtig in en geef ze wat water met een gieter met broes.

Bescherming

Dieren houden van fijne grond en woelen de grond om of gaan er in liggen rollen, waardoor de zaadjes alle kanten op vliegen. Bovendien vormen opkomende zaailingen een bron van voedsel voor sommige vogels. Bescherm de zaadjes door middel van grof draadgaas. U kunt

ook wat bonenstaken over de oppervlakte leggen. Een andere mogelijkheid is het plaatsen van korte stokjes in de grond en daar katoendraad tussen spannen. Deze methode is het minst handig, omdat deze bescherming zich niet snel laat verwijderen en terugzetten als u wilt schoppeel of onkruid wilt verwijderen.

Naambordjes plaatsen

Voordat u de zaadjes met grond bedekt, moet u aan het einde van de rijen naambordjes plaatsen. Als de zaaivoor is dichtgestopt, is hij moeilijk terug te vinden. Het kan even duren voor de zaailingen opkomen en de rij kan makkelijk verstoord worden doordat u er bijvoorbeeld per ongeluk doorheen schoppeelt. Het is van belang dat u weet wat waar is gezaaid, dus is een bordje met de naam en soort onmisbaar. Veel tuiniers prikken de zaadverpakking op een paaltje, maar die vergaat snel of waait weg.

Uitdunnen en verplanten

Zaailingen die in de volle grond worden gezaaid, groeien altijd te dicht op elkaar, hoe dun u ze ook probeert te zaaien. Om goed te kunnen groeien moeten ze uitgedund worden. Zaadjes worden vaak in een rij gezaaid, waar ze niet blijven staan tot ze volgroeid zijn. Prei wordt bijvoorbeeld in een rij gezaaid en verbouwd, maar later verplant naar zijn definitieve plek.

Waarom dun?

Het is belangrijk dat groenten genoeg ruimte hebben waarin ze zich kunnen ontwikkelen. Planten die te dicht op elkaar staan, groeien scheef naar het licht toe. Bovendien raken ze in de krappe ruimte ondervoed, doordat ze met hun burens moeten vechten om vocht, voedingsstoffen en licht. Gewassen die te

dicht op elkaar staan zijn vatbaarder voor ziekten, omdat de luchtcirculatie ertussen dan niet goed is. Daardoor krijgen schimmelsiekten, zoals meeldauw, een kans. Ondervoede planten zijn ook vatbaarder voor ziekten dan doorvoede planten. Een beetje aandacht in deze fase levert in de toekomst gezonde planten op.

ZAAILINGEN UITDUNNEN EN VERPLANTEN

1 Geef de zaailingen water, liefst de avond ervoor en ten minste enkele uren voor het verplanten.

2 Graaf de overtollige planten uit met een handvork. Graaf alleen de plantjes uit die u nodig heeft; niet allemaal tegelijk, want dan zijn ze te lang uit de grond.

3 Gebruik een draad om de rij recht te houden en een meetlat om de juiste afstand tussen de plantjes aan te houden. Plant de zaailingen met een troffel.

4 Duw elke plant voorzichtig aan en geef de grond eromheen water. Hark de grond rondom de planten om het weer netjes te maken en maak de grond gelijk.

Afstand na uitdunning

Bieten 7,5-10 cm

Zoete venkel 25 cm

Bonen 20 cm

Erwten 5 cm

Haverwortel 15 cm

Koolraap 30 cm

Koolrabi 20 cm

Lente-uitjes 5 cm

Pastinaken 15-20 cm

Peterselie 15 cm

Pronkbonen 25-30 cm

Radijs 2,5-5 cm

Rapen 15 cm

Schorseneren 15 cm

Sla 23 cm

Snijbieten 30 cm

Spinazie 15 cm

Tuinbonen 23 cm

Wortels 7,5 cm

Uitdunnen

Het uitgangspunt is om alle ongewenste planten te verwijderen en de sterkste op regelmatige afstanden van elkaar te laten staan. Geef voordat u begint met uitdunnen de rij water om de grond zacht te maken en te zorgen dat de planten die achterblijven genoeg water kunnen opnemen, ook als hun wortels per ongeluk verstoord raken. Wacht tot het water is ingetrokken. Geef bij voorkeur al water de avond vóór u wilt uitdunnen.

Meet eventueel de afstand tussen de planten. Verwijder de zwakkere zaailingen en zorg dat de sterkere overblijven op de juiste afstand van elkaar; voor pastinaken is dat bijvoorbeeld 15-20 cm. Als u de ongewenste zaailingen uittrekt, duw dan zachtjes op de grond bij het plantje dat blijft staan, zodat u niet al dat getrek de wortels niet verstoort.

Als de rij klaar is, geef dan een beetje water over de hele lengte, zodat de grond weer wat teruggespoeld wordt rond de eventueel verstoorde wortels van de achtergebleven planten. Gooi de ongewenste zaailingen op de composthoop. Vermijd uitdunnen bij warm of windig weer, omdat de achtergebleven planten kunnen uitdrogen voordat hun eventueel verstoorde wortels zich opnieuw genesteld hebben. Een enigszins vochtige, bewolkte dag is ideaal. Tijdens warm, droog weer kunt u de ongewenste zaailingen afknippen met een schaar, zodat u de wortels van de achterblijvers niet verstoort.

RECHTS: het uitdunnen van groenten zorgt voor gezonde, grote planten. Hier ziet u rijen uien, bieten, aardappels, wortels en spinazie.

Verplanten

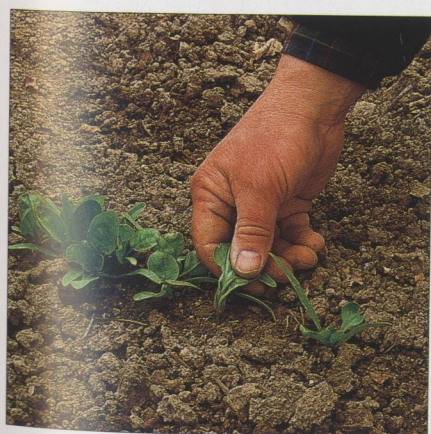
Planten die later verplant moeten worden, kunnen zowel in zaaibakken of potten als in de volle grond gezaaid worden. Zaailingen die in containers worden verbouwd, moeten eerst verspeend worden naar individuele potjes of zaaibakken waarin ze veel ruimte krijgen, zodat ze genoeg ruimte hebben om zich te ontwikkelen. Als u ze onder glas heeft verbouwd, laat ze dan eerst afharden voordat u ze in de volle grond zaait.

Vochtig, bewolkt weer is ideaal voor het verplanten van zaailingen, omdat de planten niet snel zullen uitdrogen als het benauwd is. Net als bij het uitdunnen is het van het grootste belang de plantjes water te geven alvorens ze te verplanten. Ze hebben dan genoeg vocht om de periode te overleven waarin hun wortels nog niet vastzitten. Graaf slechts een paar plantjes tegelijk uit. Hoe langer de plantjes uit de grond zijn, hoe meer kans er is op uitdroging. Gooi alle zwakke en ondervoede plantjes weg en gebruik nooit zieke plantjes. Gebruik een draadje om ervoor te zorgen dat de rij recht is en een meetlat om de juiste afstand tussen de plantjes aan te houden. Plant ze op dezelfde

diepte als in het zaaibed, tenzij anders is aangegeven; prei wordt bijvoorbeeld dieper geplant. Druk de aarde rondom elke plant voorzichtig aan en geef de plantjes water.

ZAAILINGEN UITDUNNEN

Als u een rij zaailingen gaat uitdunnen die ter plaatse gezaaid zijn, geef de rij dan water op de avond ervoor of ten minste enkele uren van tevoren. Verwijder de ongewenste planten en laat de aanbevolen hoeveelheid ruimte over tussen de achterblijvende planten. Geef de overgebleven zaailingen water na het uitdunnen en gooi alle weggehaalde zaailingen op de composthoop.

EEN POOTSTOK GEBRUIKEN

Kool (zoals hier), uien en prei worden uitgeplant met behulp van een pootstok. De pootstok maakt een gat in de grond waar de plant in wordt gestopt, waarna de grond eromheen wordt aangedrukt.

Zaaiafstanden

Aardappels	30-38 cm
Artisjokken	75 cm
Asperges	30-38 cm
Aubergines	60 cm
Bloemkool	50-75 cm
Boerenkool	60 cm
Broccoli	15-23 cm
Chilipeper	45-60 cm
Courgettes	60 cm
Knoflook	15 cm
Knolselderij	30-38 cm
Komkommers	60 cm
Kool	30-50 cm
Paprika	45-60 cm
Pompoenen	60 cm
Prei	15 cm
Pronkbonen	25-30 cm
Rabarber	75-90 cm
Rode broccoli	60 cm
Selderij	23-30 cm
Sjalotten	15-18 cm
Spagettipompoenen	90-180 cm
Spruiten	50-75 cm
Suikermais	30 cm
Tomaten	60 cm
Uien	10 cm
Zeekool	30 cm

groenten

Elke moestuin heeft groenten als basis. De hoeveelheden, de soorten en de manier waarop de gewassen zijn geordend hangen af van de voorkeur van de tuinier. Er zijn echter wel wat uitgangspunten die voor elke soort groente weer anders zijn en deze worden in dit hoofdstuk besproken.

De tuinier wordt verwend als het gaat om de keuze uit de verschillende rassen. In het begin zult u wat moeten experimenteren om die rassen te vinden die u lekker vindt en die bij uw grond en het klimaat in uw tuin passen. Veel tuiniers die eenmaal hun keuze hebben gemaakt, blijven bij die keuze. Dat kan op zich geen kwaad, maar het loont om avontuurlijk te zijn en niet alleen andere rassen, maar ook andere groenten te verbouwen.

Veel tuiniers kopen niet alleen zaad, maar kweken het ook zelf. Zo zorgen ze ervoor dat ze de rassen die het goed doen in hun tuin weer opnieuw kunnen zaaien, helemaal als ze elke keer het zaad van de beste planten verzamelen. Het heeft geen zin het zaad van F1-hybriden te verzamelen, want die leveren niet het verwachte resultaat op, maar bij open bestuiving is het de moeite waard te experimenteren met het zaad. Sommige zaden, zoals die van bonen en erwten, zijn makkelijk te verzamelen, maar andere planten, zoals wortels, zijn tweejarig en schieten pas in het tweede jaar in het zaad. Planten twee jaar lang in de grond laten staan, neemt waardevolle ruimte in beslag en dat is het wellicht niet waard. Als u experimenteert, dan tuiniert u met meer plezier, vooral als u uiteindelijk uw eigen groenterassen heeft.

BLADGROENTEN

Kool

Brassica oleracea var. *Capitata*

Kool wordt al 3000 jaar verbouwd, maar de kool zoals wij die kennen, heeft zijn ontwikkeling minder lang geleden doorgemaakt, waarschijnlijk in de Middeleeuwen. Kool groeit door heel Europa in het wild, van Groot-Brittannië tot Spanje, maar de wilde vorm is meer verwant aan broccoli dan de kropvorm die wij gewend zijn.

Kool komt in verschillende vormen voor, die afhankelijk zijn van het jaargetijde waarin ze worden geoogst: voorjaars-, zomer-, najaars- en wintervariëteiten behoeven geen nadere uitleg. Al deze kool heeft een krop, hoewel sommige voorjaarskolen een losse krop hebben met groene bladeren, wat heel anders is dan de typerende vaste krop van gebleekte bladeren. Enkele wintervariëteiten worden soms ook apart bekeken, zoals savooienkool, hybriden tussen savooienkool en winterkool. De opvallendste van deze kolen is rodekool.

Sommige mensen hebben kool afgezworen omdat ze vroeger te lang gekookte bladeren moesten eten, maar toch is het altijd een belangrijke wintergroente geweest voor tui- niers, met name op het platteland, en tegenwoordig wordt kool weer populairder omdat

JONGE KOOL BESCHERMEN

Jonge kool moet beschermd worden tegen vogels. Draad- gaas is licht en makkelijk rechtop te zetten. Het is ook makkelijk op te bergen als u het in kleine stukken knipt.

mensen steeds meer de culinaire mogelijk- heden ervan gaan waarderen.

Verbouwen

Kool gedijt het beste op een open, zonnige plek in vruchtbare, goed afwaterende grond. Een te zure grond vindt kool niet prettig, dus als u zure grond heeft, moet u die meer alkalisch maken tot een pH van 6,5-7. Dit moet direct na het spitten en voor het planten ge- beuren. De meeste tuiniers zaaien kool in kweekbedden en verplanten hem later, andere zaaien de plantjes in zaaibakken onder glas of kopen de jonge plantjes bij een kweker of tuin- centrum. De methodes zijn min of meer het- zelfde voor alle variëteiten, alleen de timing verschilt. Zaai het zaad dun in voren van 1 cm diep. Dun de zaailingen uit als het nodig is om te voorkomen dat ze scheef gaan groeien. Na een week of vijf hebben ze vier of vijf bladeren en kunnen ze op hun definitieve plaats worden gezet. Plant met een pootstok of troffel en duw de aarde goed aan. Geef ruim water.

Voorjaarskool kan op één plek gezaaid en geoogst worden. De plantjes moeten na de eerste uitdunning op 10 cm van elkaar staan. In het voorjaar moeten ze weer uitgedund wor- den, waarna de afstand tussen de planten 30 cm moet bedragen. Schoffel regelmatig en houd de grond vrij van onkruid. Schep de grond rondom de stengels van overblijvende rassen om en verwijder dode bladeren.

Oogsten

Snijd de kool af als de krop stevig is. Gebruik een mes om door de steel te snijden, net onder de krop, maar in eventuele losse bladeren. Sa-

BOVEN: dit is een mooi exemplaar dat het goed zou doen in een etalage, maar ook op de keukentafel.

voeienkool smaakt het best als hij gedurende ten minste één vorstperiode in de grond heeft gestaan. Van voorjaarskool kunt u zoveel blade- ren afhaken als u nodig heeft, tenzij u wilt dat een nieuwe krop gevormd wordt; dan moet u wat bladeren laten zitten.

Opslaan

De meeste kool is winterhard en kan in de grond blijven zitten tot u hem nodig heeft. De kool met een stevige krop kan opgeslagen wor- den op een koele plek, waar hij twee maanden bewaard kan worden. Sommige rassen van rode- kool zijn niet winterhard en moeten in het begin van de winter geoogst en opgeslagen worden.

KOOLWORTELVLIEG VOORKOMEN

De koolwortelvlieg kan op afstand worden gehouden door dakvilt of plastic om de stengel van de kool te leg- gen. Zo kan de vlieg geen eitjes leggen.

Verbouwen

Voorjaarskool

Zaaitijd late zomer
 Zaaiafstand zaai dun
 Zaaidiepte 1 cm
 Afstand rij 15 cm
 Plantafstand 30-38 cm
 Afstand rij 50-60 cm
 Oogsten voorjaar

Zomerkool

Zaaitijd vroege tot midden voorjaar
 Zaaiafstand zaai dun
 Zaaidiepte 1 cm
 Afstand rij 15 cm
 Plantafstand 35 cm
 Afstand rij 60 cm
 Oogsten vanaf midzomer

Najaarskool

Zaaitijd late voorjaar
 Zaaiafstand zaai dun
 Zaaidiepte 1 cm
 Afstand rij 15 cm
 Plantafstand 50 cm
 Afstand rij 60-75 cm
 Oogsten herfst

Winterkool

Zaaitijd late voorjaar
 Zaaiafstand zaai dun
 Zaaidiepte 1 cm
 Afstand rij 15 cm
 Plantafstand 50 cm
 Afstand rij 60-75 cm
 Oogsten winter

Ongedierte en ziekten

De koolwortelvlug is vervelend, maar hij kan afgeweerd worden door het plaatsn van dakvilt rondom de stengel. Dit voorkomt dat volwassen vliegen hun eitjes bij de plant leggen. Bedek de planten met netten of vliesdoek om te voorkomen dat vlinders hun eitjes erop leggen. Rupsen kunnen met de hand verwijderd worden, maar als u wilt spuiten, volg dan de aanwijzingen op de verpakking strikt op. Aardvlooiën maken kleine gaatjes in jonge bladeren, wat voorkomen kan worden door het juiste chemische middel. (Naakt)slakken moeten onder controle worden gehouden. De meest ernstige ziekte is knolvoet, die de wortels laat opzwellen. Aangetaste planten moeten worden verbrand of vernietigd. Kalk toevoegen en de kool elk jaar in een ander bed planten zijn middelen om knolvoet te weren.

RECHTS: een blok met kool in zeer goede staat.

Rassen

Voorjaarskool

'April'
 'Durham Early'
 'Greensleeves'
 'January King'
 'Offenham 1-Myatt's'
 'Offenham Compacta'
 'Pixie'
 'Spring Hero'

Zomerkool

'Castello'
 'Derby Day'
 'Hispi'
 'Minicole'
 'Primo'
 'Quickstep'

Najaarskool

'Aurore'
 'Bingo'
 'Castello'
 'Minnicole'
 'Rapier'
 'Winnigstadt'

Winterkool

'Best of All'
 'Capriccio'
 'Celtic'
 'Christmas Drumhead'
 'Duncan'
 'Hidena'
 'Ice Queen'
 'January King'
 'Novusa'
 'Ormskirk 1-Ormskirk Late'
 'Tundra'
 'Wivoy'
Red cabbage
 'Kissendrup'
 'Metro'
 'Red Drumhead'
 'Red Dutch'
 'Ruby Ball'
 'Vesta'

rodekool

kool met losse bladeren

Spruiten

Brassica oleracea var. *Gemmifera*

Brusselse spruitjes worden zo genoemd omdat men denkt dat ze oorspronkelijk uit België komen, waar ze halverwege de achttiende eeuw groeiden. Begin negentiende eeuw groeiden ze ook in Frankrijk en Groot-Brittannië. Zelfs na tweehonderd jaar kweken lijkt het nog steeds of we de smaak hebben aangeleerd. Niet iedereen vindt ze lekker en vooral kinderen vinden spruitjes te sterk smaken. Als ze echter op de juiste wijze worden bereid, zijn ze erg smakelijk en waardevol in wintergerechten.

Spruitjes worden gewoonlijk ingedeeld naar seizoen: vroeg, midden en laat. Als u planten uit elke familie kiest, heeft u spruitjes van de herfst tot het voorjaar.

De spruitjes zelf zijn de vaste knoppen die zich vormen op de plek waar de bladeren bij de hoofdstengel komen. Behalve de spruitjes kunnen ook de sappige topjes geoogst worden nadat de spruitjes geoogst zijn. De grootte van de plant verschilt per ras. De rassen die klein of compact gehouden zijn, zijn het geschiktst voor kleinere tuinen waar de ruimte van groot belang is. Een ander interessant ras is 'Rubine'. Met zijn rode bladeren is dit ras ideaal voor decoratieve moestuinen.

BOVEN: deze spruitjes beginnen zich net te ontwikkelen. De onderste bladeren zullen spoedig worden verwijderd, waardoor de spruitjes tevoorschijn komen.

Verbouwen

Een open plek is een vereiste, maar die moet wel beschermd zijn tegen harde wind. De grond moet in de herfst bemest zijn en indien nodig moet er kalk toegevoegd worden om de zuurgraad binnen een pH van 6,5-7 te brengen. Het zaad kan in de volle grond worden gezaaid of in overdekte zaaibakken. Als u laat in de zomer wilt oogsten, moet het zaad laat in de winter of vroeg in het voorjaar gezaaid worden (vanwege bodem- en weersgesteldheid moet u meestal binnen zaaien). Voor oogsten in de herfst, wat gebruikelijker is, moet het zaad vroeg of midden in het voorjaar in de volle grond worden gezaaid. Zaai de vroegste rassen eerst en de latere een aantal weken later om te zorgen voor een gespreide oogst. Zaai dun in ondiepe geulen (zie het kader 'Verbouwen' boven aan deze bladzijde). Plant ze vijf weken nadat u ze gezaaid heeft uit naar hun vaste plaats. De planten moeten dan ongeveer 13 cm lang zijn. Plant de zaailingen van grotere rassen op 75 cm van elkaar en die van kleinere rassen op 50 cm, met een afstand van 75 cm tussen de rijen. Gebruik een pootstok of een troffel en duw de grond rondom de plant zachtjes aan. Geef ruim water.

Blijf de planten veel water geven totdat ze zich hebben geworteld. Omdat er veel ruimte is tussen de planten, kunt u tussenteelt toepassen met radijs of sla. Houd het onkruid onder controle. Als de plek niet beschut is, bind de planten dan aan stokken tegen de wind en aard de planten aan. Haal de onderste bladeren weg als die geel worden.

Oogsten

Oogst als de spruiten groot genoeg zijn om te plukken, maar nog wel vast zijn. Begin onder aan de plant. Pluk een paar spruitjes van

Verbouwen	
Zaaitijd	vroeg tot midden voorjaar
Zaaiafstand	zaai dun
Zaadiepte	1 cm
Afstand rij	15 cm
Uitplanten bij grootte van	13 cm
Plantafstand	50-75 cm
Afstand rij	75 cm
Oogsten	midden herfst tot voorjaar

elke plant; haal ze eraf met een neerwaartse draai. Als alle spruitjes zijn geplukt, kunt u de top van de plant knippen en deze koken als groente. De meeste tuiniers beginnen niet met oogsten voor de eerste vorst, omdat de smaak daardoor verbeterd wordt. Gooi bij het oogsten exemplaren die niet stevig en mooi gesloten zijn weg; deze horen thuis op de composthoop.

Opslaan

Spruitjes zijn winterhard en kunnen aan de stengel blijven zitten tot u ze nodig heeft.

ONDER: hier vormen roodbladige spruiten een opvallende combinatie met de dahlia's 'Bishop of Llandaff' aan de andere kant van het hek.

Ze kunnen niet lang bewaard worden nadat u ze geplukt heeft, tenzij u ze invriest. Vries rassen die vroeg rijp worden in, voordat het weer de buitenste blaadjes beschadigt. Neem alleen spruiten van dezelfde

grootte en van een goede kwaliteit om in te vriezen.

BOVEN: dit bed met gezonde spruitjes en rodekool oogt zeer decoratief.

Rassen

Vroeg	'Mallard'
'Lancelot'	'Roger'
'Oliver'	Laat
'Peer Gynt'	'Fortress'
Middenseizoen	'Icarus'
'Bedford Fillbasket'	'Sheriff'
'Citadel'	'Trafalgar'
'Evesham Special'	'Widgeon'

Ongedierte en ziekten

Voor spruitjes geldt hetzelfde als voor kool: knolvoet is het ergst; bladluis zoekt zijn heil in de dicht opeengepakte blaadjes van de spruitjes.

spruitjes

